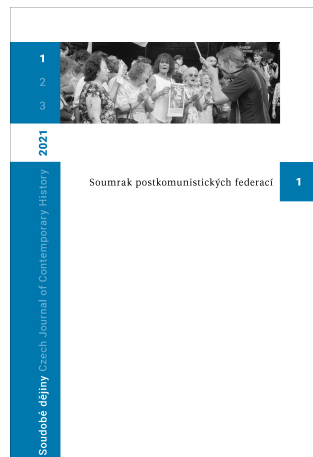

Citation style

Šmíd, Marek: review of: Róbert Letz, Slovenské dejiny. 4: 1914-1938, Bratislava: Literárne informačné centrum, 2011, in: Soudobé dějiny, 2011, 4, p. 694-697, DOI: 10.15463/rec.1189738708

First published: Soudobé dějiny, 2011, 4

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

Recenze

Spolehlivá syntéza předválečných slovenských dějin

Marek Šmíd

LETZ, Róbert: *Slovenské dejiny*, sv. 4: 1914–1938. Bratislava, Literárne informačné centrum 2011, 342 stran.

Čtvrtý díl edičního projektu *Slovenské dejiny* bratislavského Literárního informačního centra,¹ který zahrnuje čtvrtstoletí od vypuknutí první světové války do zániku první Československé republiky, je dalším historickým počinem, jenž se snaží v komplexním pojetí přiblížit současnému čtenáři slovenské dějiny první poloviny 20. století, „plné náhlych, nečakaných zvrátov“. Jejich dramatický půdorys byl vyznačen již tím, že spadaly do „storočia násilia, storočia totalít, súčasne však aj storočia nádejí, pokusov o pozitívne zmeny, storočia nevidaného technického pokroku“, jak píše v úvodu autor Róbert Letz (s. 7). Pro slovenský národ to bylo období, kdy se vyvázal z habsburského soustátí, našel novou identitu ve společné republice s Čechy a nakonec zamířil k prvnímu osamostatnění. Letzova kniha se

1 V roce 2011 vyšel též 1. svazek *Slovenských dejin* z pera Matúše Kučery, věnovaný období *Od príchodu Slovanov do roku 1526*, jak praví podtitul. Další svazky ještě čekají na vydání: 2. svazek, opět ve zpracování Matúše Kučery, obsáhne více než tři století do roku 1848; Miriam Virginská s Pavolem Matulou ve 3. svazku vyličí následující období do první světové války. Pátý svazek, věnovaný dějinám po roce 1938, má být opět dílem Róberta Letze.

tak přiřazuje k dosud nepočteným syntézám slovenských dějin, jež svým záběrem přesahují do 20. století.²

Historika Róberta Letze (1967) není třeba slovenskému čtenáři podrobněji představovat, český však základní informace o něm jistě ocení. Profesor Letz, vědecko-pedagogický pracovník a vedoucí katedry historie Pedagogické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, patří ke střední generaci slovenských historiků. Jeho specializací jsou politické, kulturní a církevní dějiny Slovenska ve 20. století, k nimž publikoval řadu knih a studií.³ Róbert Letz je rovněž autorem několika učebnic dějepisu pro základní školy a gymnázia. K syntéze daného období slovenských dějin proto přistupuje z pozice zkušeného historika, jehož odbornou zdatnost umocňuje čtivý styl, mimořádné porozumění problematice a schopnost citlivého vykreslení složitých dějů. Opírá se o nejnovější slovenské, české, německé a anglické prameny a literaturu, přičemž neopomíná žádné podstatné práce českých autorů k tématu první republiky (Zdeněk Kárník, Antonín Klimek, Jiří Kovtun, Robert Kvaček, Věra Olivová a další). Jeho metoda je převážně analyticko-syntetická a deskriptivní. Ocenit lze rovněž autorovu snahu aktualizovat minulé dění a poukazovat na jeho přesah do současnosti (například v souvislosti se hřbitovem slovenských padlých za první světové války). Jazyková úroveň předkládané práce je výborná, přepis českých citací je s výjimkou jediného odkazu bezchybný.

Nabízí se však otázka, proč autor zvolil nestandardní časové vymezení slovenských dějin lety 1914 až 1938, respektive proč byl takovýto periodizační rozvrh přijat v rámci celého edičního projektu? Nebylo by vhodnější jako samostatný celek pojmut dvacetiletí první Československé republiky, kdy se Slovensko měnilo ze zaostalého zemědělského státu na vyspělejší, emancipovaly se jeho politické elity a Slováci získali možnost širokého národnostního, kulturního a intelektuálního rozvoje? Stejně tak by se mi jevilo logičtější zahrnovat prvorepublikové dvacetiletí oběma světovými válkami, z jejichž bojů se československý stát (znovu)zrodil, tak jak to učinil například Ján Gronský v prvním svazku komentované edice k československým ústavním dějinám.⁴

Téměř třísetpadesátistránková monografie je rozdělena do dvou nestejných částí, v nichž autor vypráví příběh Slováků v první světové válce (s. 9–81) a mezi válkami v první republice (s. 83–312). Ty se dále dělí do šestnácti kapitol, z nichž plná polovina se věnuje politickým poměrům meziválečného Československa, dvě kapitoly jeho poměrům kulturním a církevním a jedna poměrům hospodářským.

2 KOVÁČ, Dušan: *Dějiny Slovenska*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 1998; ĎURICA, Milan S.: *Dejiny Slovenska a Slovákov*. Bratislava, Slovenské pedagogické vydavateľstvo 1995; *Dějiny Slovenska v datech*. Praha, Libri 2008.

3 LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945–1948 na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava, Ústredie slovenskej katolíckej inteligencie 1994; LETZ, Róbert – PEŠEK, Jan: *Štruktúry moci na Slovensku: 1948–1989*. Prešov, Vydavateľstvo Michala Vaška 2004; LETZ, Róbert (ed.): *Dokumenty k procesu s katolíckymi biskupmi Jánom Vojtaššákom, Michalom Buzalkom a Pavlom Gojdičom*. Bratislava, Ústav pamäti národa 2007.

4 GRONSKÝ, Ján (ed.): *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa*, sv. 1: 1914–1945. Praha, Karolinum 2005.

Kniha obsahuje výběrový soupis pramenů a literatury, podrobný jmenný a místní rejstřík, postrádá však cizojazyčné resumé. Přehlednost textu a orientaci v něm zvyšují marginálie uváděné vedle hlavního toku textu, jež zná český čtenář například z *Dějin zemí Koruny české v datech* Františka Čapky. Takové řešení sice na druhé straně působí poněkud učebnicově a knihu na první pohled připodobňuje příručce slovenských dějin, autor jím však vychází vstřícně čtenářům knihy, zejména vysokoškolským studentům historie. Rušivé je psaní historických dat číslovkami (například „28. 10.“ místo běžně užívaného způsobu „28. října“). Čtenář by nejspíš též přivítal základní biografické informace u významnějších osobností zmiňovaných v textu, jež nenalezne ani ve jmenném rejstříku na konci knihy.

Letzovou snahou není glorifikovat slovenské dějiny první poloviny 20. století, ale podat jejich přehledný, srozumitelný a čtivý výklad, který má sloužit jako historická učebnice. Není proto nekritický ani k přehmatům a chybám slovenských představitelů ve dvacátých a třicátých letech, ať už se jich dopouštěl Milan Hodža, Andrej Hlinka nebo Vavro Šrobár, třebaže své výhrady vůči nim formuluje snad až příliš umírněně. Českého čtenáře jistě zaujmou mnohé detaily, jež nejsou v našem prostředí příliš známy, jako například aktivity Slováků za první světové války, realie z politického života Ferdinanda Jurigy či Vojtecha Tuky, okolnosti vyhlášení Východoslovenské republiky v prosinci 1918 či stejně krátká existence Slovenské republiky rad v červnu 1919, jednání o zapojení Hlinkovy slovenské lidové strany do vládní koalice v roce 1927, informace o Pribinových oslavách v Nitře roku 1933 nebo o postojích slovenských politiků v krizovém roce 1938 a podobně.

K tématu slovenské autonomie, jež u většiny slovenských historiků tvoří přirozenou „červenou nit“ celého příběhu slovenských dějin, nepřistupuje Letz předpojatě. S velkým porozuměním vnímá například příchod Čechů na Slovensko po roce 1918, který líčí v celé jeho plastičnosti – uznává jeho značný přínos pro slovenskou společnost ve dvacátých letech, nepřechází ale ani jeho stinné stránky. Jasně si uvědomuje, že i „dosiahnutie vlastnej štátnosti so všetkými atribútmi v roku 1939 je súčasne ponížením do stavu kolaborácie s nacistickým Nemeckom“ (s. 8). Některá fakta českému uchu příliš nelahodí, budme ale vděční, když nás autor například upozorní, že „v roku 1938 pracovali v prezidentskej kancelárii iba traja Slováci“ (s. 272) nebo že „počas 1. ČSR mali Slováci z celkového počtu 139 generálov iba jedného generála – Rudolfa Viesta, ktorý dosiahol hodnosť brigádneho generála až v roku 1933“ (s. 273).

Více rozpaků mohou vzbudit přílišné spekulace o smrti Milana Rastislava Štefánika nebo výčitky české straně, že nepochopila slovenské autonomistické hnutí a neřešila slovenskou otázku („československý jazyk tak jako československý národ neexistoval“ – s. 267), podobně jako kritika ideje československého státu a čechoslovakismu. Autorovi však samozřejmě nelze upřít právo na vlastní úhel pohledu.

Zbytečné křivdy se Róbert Letz dopouští snad jen vůči T. G. Masarykovi, kterého považuje především za tvůrce československého státu. Z tvrzení, že Masaryk považoval Čechy a Slováky za jeden etnický celek (s. 271), totiž automaticky nevyplývá, že neuznával existenci slovenského národa. V jeho pojetí splývaly oba národy v jeden politický celek, v národ československý, který však nerušil jejich odlišnou kulturní

identitu; výrokem „Slováci jsou Češi“ zároveň Masaryk plně uznával i jeho obrácenou platnost, tedy že „Češi jsou Slováci“, respektive přirozenou blízkost obou „větví československého národa“, které jsou na stejné úrovni, a nikoli ve vztahu podřízenosti a nadřízenosti, jak se mu někteří autoři snaží podsunout.

Větší pozornost by si jistě zasloužily náboženské poměry meziválečného Slovenska, jimž věnuje Letz pouhých devět stránek textu. Sám přitom konstatuje, že „příslušnost k náboženství a konfesi, ktorá sprevádzala človeka od narodenia až po smrť, bola často dôležitejším identifikačným znakom ako národnostná identifikácia“ (s. 273). Tato výhrada zvláště platí pro církevní poměry na Slovensku po vzniku republiky, kdy byli na uprázdněné stolce papežem Benediktem XV. jmenováni první tři slovenští biskupové: Karol Kmetko v Nitře, Marián Blaha v Bánské Bystrici a Ján Vojtaššák na Spiši. Český čtenář, jenž není příliš obeznámen s osobnostmi slovenského náboženského života (například Františkem Jehličkou, Pavlem Jantauschem, Karolem Antonem Medveckým a jinými), s duchovním životem ve slovenských diecézích, s tamním církevním školstvím nebo s organizací Katolické akce na Slovensku, si v tomto směru vědomosti příliš nerozšíří. Nedočká se ani podrobnějšího vykreslení pozadí některých významných politicko-náboženských událostí, jako bylo vydání pastýřského listu slovenských biskupů v listopadu 1924, Pribinovy oslavy v roce 1933 a volba československého prezidenta v roce 1935. Mějme však na paměti, že Róbert Letz psal svou knihu pro slovenské publikum, jemuž jsou mnohé reálie zřejmější.

Několik drobných nepřesností, jimž se publikace tohoto rozsahu neubrání, se týká místa atentátu na ministra Aloise Rašína v roce 1923, datace vstupu Edvarda Beneše do (národně)socialistické strany nebo okolností částečné mobilizace v květnu 1938. Celkově však platí, že Róbert Letz je poctivým faktografem, který s množstvím informací nakládá tím nejsvědomitějším způsobem.

Kniha je primárně určena vysokoškolským studentům historie a dalších humanitních oborů, ocení ji však i širší odborná veřejnost a zájemci o (česko)slovenskou minulost. Ve své ambici sepsat vysokoškolský manuál však mohl autor rozšířit počet ukázek z pramenů a zároveň je doplnit údaji, odkud zmíněné dokumenty čerpal, nebo text vybavit standardním poznámkovým aparátem, jenž by vycházel vstříc nárokům profesionálních historiků. Aby se čtenář občas neutápěl v moři informací, prospělo by knize také zařazení dílčích shrnujících pasáží a celkových závěrů.

Róbert Letz představuje slovenské dějiny jako příběh psaný slovenskou optikou, který však jevy, události či osobnosti nevytrhuje z rámce celostátních (československých, rakousko-uherských), popřípadě i evropských souvislostí. Jeho kniha patří k tomu nejlepšímu a nekomplexnějšímu, co za posledních dvacet let z pera slovenských historiků k národním dějinám v první polovině 20. století vzešlo. Již nyní se můžeme těšit na pátý díl *Slovenských dejin* z pera téhož autora.